

Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

Jānis Baumanis

*Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte,
Tiesību zinātņu katedra, Latvija*

Janis.Baumanis@rsu.lv

Kopsavilkums. Krimināllikumā noziedzīgu rīcību apzīmējošo jēdzienu lietošanā ir saskatāmas daudzas nekonsekvences. Pastāv vairāki noziedzīgu aktivitāti vai pasivitāti atspoguļojoši jēdzieni, kuru klāstā visbiežāk piemin darbību un bezdarbību. Jāuzsver, ka likumdevējs ne vienmēr ir pratis izvēlēties piemērotāko jēdzienu.

Analizējot tematu, autors secina, ka Krimināllikumā nepieciešams pilnveidot tiesību normas, ievērojot šādas prasības: sistēmiskumu, viennozīmīgumu, nozīmes precizitāti un formas īsumu, sinonīmu nevēlamību, neatkarību no konteksta, emocionālu neitralitāti.

Atslēgvārdi: Krimināllikums, noziedzīga rīcība, tiesību normu interpretācija.

Raksta mērķis ir atklāt noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātiku un piedāvāt iespējamus risinājumus, lai novērstu tiesību normās konstatētās nepilnības.

Izpētes metodes. Rakstā, analizējot krimināltiesiskās normas, autors identificē pastāvošās interpretācijas problēmas un, balstoties uz identificētām problēmām, sintezē priekšlikumus normu jaunradei.

Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai ceļā uz Eiropas Savienības kriminālpolitiku “Eiropas Savienības politikas efektīvas īstenošanas nodrošināšana ar krimināltiesību palīdzību” [2] ir sniegts redzējums saskaņotai un konsekventai Eiropas Savienības kriminālpolitikai līdz 2020. gadam, norādot, ka jābūt kopīgai izpratnei par pamatprincipiem, uz kuriem ir balstīti Eiropas Savienības tiesību akti krimināltiesību jomā, piemēram, par Eiropas Savienības krimināltiesībās lietoto juridisko pamatjēdzienu interpretāciju. Lai īstenotu šo uzdevumu, tādējādi panākot krimināltiesisko

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

jēdzienu kopīgo interpretāciju Eiropas Savienības likumdošanas mērogā, nepieciešama krimināltiesību normu, kā arī tajās ietverto jēdzienu vienveidīga interpretācija Eiropas Savienības valstīs. Šajā rakstā autors izklāsta noziedzīgas rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātiku Latvijas krimināltiesībās.

Temata aktualitātes pamatošanai jānorāda, ka Krimināllikumā noziedzīgu rīcību apzīmējošo jēdzienu lietošanā ir saskatāmas daudzas nekonsekvences. Pastāv vairāki noziedzīgu aktivitāti vai pasivitāti atspoguļojoši jēdzieni, kuru klāstā visbiežāk piemin darbību un bezdarbību, un likumdevējs ne vienmēr ir pratis izvēlēties piemērotāko jēdzienu. Piemēram, Krimināllikuma 13. panta pirmajā daļā saistībā ar nepieskaitāmību tiek lietots jēdziens “darbība”. Šajā normā paredzēts, ka pie kriminālatbildības nav saucama persona, kas nodarījuma izdarīšanas laikā atradusies nepieskaitāmības stāvoklī, t. i., psihisko traucējumu vai garīgās atpalicības dēļ nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt. Burtiski interpretējot šo normu, varētu kļūdaini šķist, ka Krimināllikuma 13. panta pirmā daļa liedz iespēju atbrīvot no kriminālatbildības nepieskaitāmo personu par pieļauto bezdarbību, jo darbība nav viens un tas pats, kas bezdarbība.

Turpinot noziedzīgo rīcību atspoguļojošo jēdzienu interpretācijas aktualitātes pamatojumu, jāpievērš uzmanība arī jēdzienam “nodarījums”, kas, pēc autora domām, sevī ietver gan darbību, gan bezdarbību, gan sekas, gan arī visas citas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Šādu secinājumu autors izdara, jo Krimināllikuma 1. panta pirmajā daļā nepārprotami tiek norādīts, ka nodarījums ietver visas noziedzīga nodarījuma pazīmes. Minētā norma nosaka, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, t. i., kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Autora secinājums, ka nodarījums ir ne tikai darbība vai bezdarbība, bet arī citas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, ir pretrunā profesora Ulda Krastiņa viedoklim. Viņš savukārt norāda, ka Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā nepārprotami ir pateikts, ka nodarījums ir darbība vai bezdarbība. Darbība vai bezdarbība par noziedzīgu nodarījumu kļūst, ja par to likumā paredzēta kriminālatbildība. Kaitīgas sekas krimināltiesībās ir vērtējamas kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses patstāvīga pazīme, ja tās paredzētas konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju skaitā [8].

Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā paredzēts, ka nodarījuma (darbības vai bezdarbības) noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā. Kā redzams, šajā normā nodarījums iekavās tiek skaidrots tikai kā darbība vai bezdarbība. Tādējādi ir acīmredzama nekonsekvence starp Krimināllikuma 1. panta pirmajā daļā lietoto jēdzienu “nodarījums” un Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā lietoto jēdzienu “nodarījums”. Iepriekšminēto papildinot, jāatzīst, ka arī krimināltiesību teorijā vērojama nekonsekvence noziedzīgu rīcību apzīmējošo jēdzienu lietošanā.

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

Saskaņā ar krimināltiesību doktrīnā nostiprināto atziņu “noziedzīgs nodarījums ir personas konkrētas uzvedības akts, tās aktīva, prettiesiska rīcība (darbība) vai pasīva prettiesiska uzvedība (bezdarbība), ar ko tiek nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm” [4, 14]. Minētā atziņa pausta saistībā ar Krimināllikuma 1. panta pirmajā daļā noteikto. Savukārt saistībā ar Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā sniegto noziedzīga nodarījuma jēdzienu doktrīnā tiek norādīts: “Nodarījums ir personas konkrēta uzvedība, kas izpaužas viņas prettiesiskā darbībā vai bezdarbībā (rīcībā)” [4, 38]. Kā redzams, komentējot noziedzīgo darbību un bezdarbību, vienā gadījumā jēdzienu “rīcība” izmanto, lai apzīmētu tikai darbību, bet otrā gadījumā minētais jēdziens ietver sevī gan darbību, gan bezdarbību. Arī jēdziens “uzvedība” vienā gadījumā tiek saistīts tikai ar bezdarbību, bet citā – gan ar bezdarbību, gan ar darbību.

Ņemot vērā īsi ieskicēto temata aktualitāti, raksta mērķis ir atklāt noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu saturu, identificēt iespējamās minēto jēdzienu interpretācijas problēmas un piedāvāt to risinājumus.

Jāatzīst, ka Krimināllikumā nav definēts jēdziens “noziedzīgā rīcība”. Iepazīstoties ar Latviešu valodas vārdnīcā sniegto vārda “rīcība” skaidrojumu, var konstatēt, ka šis vārds tiek skaidrots ar vārdu “darbība” [11, 916]. Arī Latviešu valodas sinonīmu vārdnīcā kā “rīcības” sinonīmi minēti ar darbību saistīti vārdi: “rīkošanās”, “izrīcība”, “gājiens” un “izdarība” [10, 336].

Jāpiebilst, ka ar vārdu “rīcība” Latviešu valodas vārdnīcā tiek skaidrots vārds “uzvedība” [11, 1139]. Profesors Uldis Krastiņš norāda: “Ar cilvēka uzvedību saprotam abus tās izpausmes veidus – aktīvu darbību un pasīvu darbību jeb bezdarbību” [3]. Ņemot vērā minēto, jāsecina, ka gan vārds “uzvedība”, gan vārds “rīcība” apzīmē darbību un bezdarbību.

Meklējot citās tiesību nozarēs jēdziena “rīcība” skaidrojumus, var atrast, ka, piemēram, papildus Administratīvā procesa likuma 89. panta pirmajā daļā esošai norādei uz iestādes faktisko rīcību kā darbību panta otrajā daļā skaidrots, ka faktiskā rīcība ir arī iestādes bezdarbība. Arī autors uzskata, ka rīcība ir jēdziens, kas atspoguļo ne tikai aktivitāti, bet arī pasīvu uzvedību jeb bezdarbību.

Lai jautājums par rīcību kā darbību un bezdarbību apvienojošo jēdzienu nebūtu tikai filosofisks, autors piedāvā analizēt konkrēto Krimināllikuma normu. Proti, Krimināllikuma 189. pantā noteikta kriminālatbildība par tādas personas neapzinīgu un nevērīgu savu pienākumu veikšanu, kurai uzdota mantas apsardzība, ja šāda rīcība bijusi par iemeslu šīs mantas nolaupīšanai, bojāejai vai bojāšanai lielā apmērā. Lai gan šajā normā noziedzīga nodarījuma objektīvā puse tiek atklāta ar darbības vārdu “veikšana”, kam seko vārds “rīcība”, autoram šķiet, ka korektāk nodarījumu raksturotu formulējums “pienākumu neveikšana”. Komentējot šo normu, tiek norādīts: “Nodarījuma prettiesiskums izpaužas pasīvā uzvedībā [...]” [3, 80]. Iepriekš šī norma tika komentēta šādi: “Darbība izpaužas pasīvā uzvedībā. Persona, kurai bijusi uzticēta mantas apsardzība, nepienācīgi veikusi savus pienākumus, piemēram, noliktavas sargs atstājis apsargājamo objektu, sargāšanas laikā gulējis u. tml., kā rezultātā iestājušās panta

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

dispozīcijā minētās sekas” [7, 415]. Kā redzams, gulēšana sargāšanas laikā ir darbība, kas, izrādās, ir pienākumu veikšana, vienīgi šī veikšana ir neapzinīga un nevērīga.

Daudz veiksmīgāks un saprotamāks noziedzīga nodarījuma formulējums bija iepriekš spēkā esošajā Latvijas Kriminālkodeksa 146.2 pantā, kurā bija paredzēta kriminālatbildība par personas, kurai uzdota mantas apsardzība, neapzinīgu un nevērīgu izturēšanos pret saviem pienākumiem, ja tā bijusi par iemeslu šās mantas nolaupišanai, bojāejai vai bojāšanai lielos apmēros un ja nav amatnozieguma pazīmju. Komentējot šo normu, tika norādīts: “Nozieguma objektīvā puse izpaužas bezdarbībā, kas normā formulēta kā “neapzinīga un nevērīga izturēšanās pret saviem pienākumiem”” [13, 140]. Latvijas Kriminālkodeksa 146.² pantā formulētā neapzinīgā un nevērīgā izturēšanās pret mantas apsardzību neradīja nekādas šaubas par šā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, kura izpaudās bezdarbībā. Neraugoties uz spēkā esošās normas neveiksmīgu formulējumu, kas liek secināt, ka mantas neapzinīgā un nevērīgā apsardzība ir darbība, jāatzīst, ka faktiski neapzinīga un nevērīga apsardzība izpaužas tikai un vienīgi bezdarbībā.

Autors atbalsta jēdziena “rīcība” izmantošanu Krimināllikuma 189. pantā, jo rīcība var būt arī bezdarbība, tomēr autors nesaprot, kāpēc tika izvēlēts vārds “veikšana”, kas faktiski apzīmē darbību. Tieši neveiksmīgs normas formulējums, pēc autora domām, kļuva par iemeslu tam, ka doktrīnā minētā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses izskaidrošanai sāka lietot vārdu “darbība”.

Krimināltiesību doktrīnā jēdzienu “rīcība” autors piedāvā konsekventi lietot kā darbību un bezdarbību apvienojošo jēdzienu. Ja tiek pieņemts šis autora piedāvājums, var secināt, ka noziedzīga rīcība ir jebkura noziedzīga nodarījuma objektīvās puses obligātā pazīme, kas var izpausties kā darbībā, tā arī pasīvā uzvedībā jeb bezdarbībā. Turklāt vārds “darbība” neaptver pasīvo uzvedību jeb bezdarbību. Minēto apstiprina Krimināllikumā daudzviet redzamais formulējums, kurā papildus jēdzienam “darbība” pēc vārda “vai” tiek pieminēts jēdziens “bezdarbība”. Piemēram, Krimināllikumā gan 5. panta pirmajā daļā, gan 6. panta pirmajā daļā, gan 20. panta pirmajā daļā un daudzās citās normās pēc vārda “darbība” seko vārds “bezdarbība”. Šo normu klāstā izceļas Krimināllikuma 15. panta ceturrtā daļa, kurā vārds “bezdarbība” ielikts iekavās pēc vārda “darbība”, kas šķietami liek noprast, ka bezdarbība ir darbības veids. Neraugoties uz minēto vienu niansi, tiesiskajā regulējumā un doktrīnā bezdarbība ir nošķirta no darbības. Lai šī nošķiršana neradītu pārpratumus, likumdevējam vajadzētu būt konsekventam vārda “darbība” izmantošanā Krimināllikumā.

Prezumējot, ka darbība nav bezdarbība, Krimināllikumā būtu jāpilnveido daudz normu, tostarp 19. panta formulējums, kas šobrīd, skaidrojot dalības būtību, paredz: “Par dalību (līdzizdarīšanu) uzskatāma apzināta noziedzīga darbība, ar kuru tišu noziedzīgu nodarījumu kopīgi, to apzinoties, tieši izdarījušas divas vai vairākas personas (tas ir, grupa).” Burtiski interpretējot minēto formulējumu, var secināt, ka grupā iespējams izdarīt tikai noziedzīgu darbību. Ņemot vērā minēto, rodas jautājums, kā, piemēram, kvalificēt Krimināllikuma 99. panta ceturtajā daļā paredzēto atkritumu apsaimniekošanas noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi organizēta grupa? Komentējot minēto

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

normu, tiek norādīts: “Noziegums izpaužas kā darbība vai bezdarbība, ja ar to pārkāpti atkritumu apsaimniekošanas noteikumi, tostarp atkritumu pārvietošanas noteikumi” [10, 115]. Tātad, ja grupa bezdarbībā pārkāpa noteikumus, vai tad būtu jāatzīst, ka, pamatojoties uz Krimināllikuma 19. pantu, nav konstatējama dalība? Lai nerastos kļūdainas atziņas, atbildot uz šo jautājumu, autors uzskata, ka Krimināllikuma 19. pantā vārdu “darbība” būtu jāaizstāj ar vārdu “rīcība”.

Saistībā ar jēdzienu “noziedzīga darbība” jāmin arī Krimināllikuma 23. panta trešajā daļā norādītais: “Atsevišķu turpinātu noziedzīgu nodarījumu veido vairākas savstarpēji saistītas tādas pašas noziedzīgas darbības, kas vērstas uz kopēju mērķi, ja tās aptver vainīgās personas vienots nodoms, tāpēc savā kopumā tās veido vienu noziedzīgu nodarījumu.” Šāds normas formulējums liek secināt, ka atsevišķu turpinātu noziedzīgu nodarījumu klāstā var ietilpt tikai noziedzīgas darbības. Pieturoties pie tādas interpretācijas, rodas jautājums, kā kvalificēt, piemēram, Krimināllikuma 219. panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kad tas pēc kāda laika tiek turpināts. Proti, minētajā normā ir paredzēta kriminālatbildība par nepatiesu ziņu norādīšanu likumā noteiktajā ienākumu, īpašuma, darījumu vai cita mantiska rakstura deklarācijā, ja nepatiesas ziņas norādītas par mantu vai citiem ienākumiem lielā apmērā. Ja persona nolēmusi nekad nedeklarēt savu vienu konkrēto mantu lielā apmērā un šo ieceri īstenoja, piemēram, divus gadus pēc kārtas, kam sekoja periods, kad personai nebija jāiesniedz deklarācija un pēc kura persona atkal turpināja nedeklarēt savu vienu konkrēto mantu lielā apmērā, vai tad šo nodarījumu būtu jāatzīst par ilgstošu, neraugoties uz to, ka pastāvēja periods, kad personai nebija jāsniedz deklarācija? Atzīstot to par ilgstošu, tiktu pārkāpta Krimināllikuma 23. panta ceturtā daļa, kas paredz, ka atsevišķs ilgstošs noziedzīgs nodarījums ir nepārtraukta viena noziedzīga nodarījuma sastāva realizēšana (darbība vai bezdarbība), kas saistīta ar tai sekojošu ilgstošu to pienākumu neizpildīšanu, kurus likums ar kriminālvajāšanas piedraudējumu uzlicis vainīgajai personai. Izklāstītajā piemērā nepārprotami bija norādīts, ka nodarījums nebija nepārtraukts.

Savukārt, ja katru atsevišķu deklarācijas neiesniegšanas faktu atzīt par patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu un tos kopumā kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu daudzējādību, tad tiktu pārkāpta Krimināllikuma 23. panta pirmā daļa, kas paredz, ka atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums ir arī divi vai vairāki savstarpēji saistīti noziedzīgi nodarījumi, kurus aptver vainīgās personas vienots nodoms un kuri atbilst tikai viena noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm. Izklāstītajā piemērā nepārprotami bija norādīts uz personas vienotu nodomu – nekad nedeklarēt savu konkrēto mantu lielos apmēros.

Lai nerastos norādītie pārpratumi, autors uzskata, ka Krimināllikuma 23. panta trešajā daļā vārdu “darbība” vajadzētu aizstāt ar vārdu “rīcība”.

Pamatojot temata aktualitāti, autors minēja, ka Krimināllikuma 13. panta pirmajā daļā saistībā ar nepieskaitāmību tiek lietots arī vārds “darbība”. Lai izslēgtu nepareizu minētās normas interpretācijas iespēju, kuras ietvaros kļūdaini tiktu secināts, ka par pieļauto noziedzīgo bezdarbību nepieskaitāmo personu var saukt pie

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

kriminālatbildības, autors uzskata, ka korektāk Krimināllikuma 13. pantā vārda “darbība” vietā būtu izmantot vārdu “rīcība”, analogiski kā tas ir izdarīts, piemēram, Krimināllikuma 59. panta piektajā daļā. Precizitātes labad jāatzīst, ka šajā normā jēdziens “rīcība” netiek attiecināts uz noziedzīgu nodarījumu. Proti, šajā normā noteikts: ja persona, kura notiesāta par noziedzīgu nodarījumu vai kurai sods noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, pēc sprieduma pasludināšanas vai pēc tam, kad prokurors izdevis priekšrakstu par sodu, saslimusi ar gara slimību, kas tai atņēmusi iespēju saprast savu rīcību vai to vadīt, tiesa atbrīvo šo personu no soda izciešanas.

Krimināllikuma 13. panta pilnveidei arī kā variants ir atzīstams vārda “darbība” aizstāšana ar vārdu “nodarījums”. Šāds variants pastāvēja 1933. gada 24. aprīļa Sodulikumā, kurā 38. pantā bija izmantots gan vārds “nodarījums”, gan arī vārds “rīcība”. Proti, minētajā normā bija paredzēts: “Nav pieskaitāms par vainīgu ar soda piedraudējumu noliegts nodarījums, ja to izdarījusi persona, kura, noziedzīgo nodarījumu izdarīdama, aiz slimīga gada darbības traucējuma, vai nesamaņas stāvoklī būdama, vai aiz garīgas neattīstības, kas cēlusies no miesīga trūkuma vai slimības, nav varējusi saprast sava nodarījuma raksturu un nozīmi vai vadīt savu rīcību” [14].

Iepriekš autors publiski jau bija paudis viedokli, ka jēdziens “nodarījums” ietver visas noziedzīga nodarījuma pazīmes. Ir absurdi, ka tikai kopā ar vārdu “noziedzīgais” jēdziens “nodarījums” aptver sekas un citas noziedzīga nodarījuma pazīmes. Tādējādi sekas faktiski tiek atzītas par noziedzīga nodarījuma objektīvās puses fakultatīvo pazīmi [13]. Neatkārtojot sava viedokļa argumentus un aizvien vēl aizstāvojot šo viedokli, autors secina, ka rīcība ir gan darbība, gan bezdarbība, turklāt rīcība kopā ar citām noziedzīga nodarījuma pazīmēm, tai skaitā kopā ar darbības vai bezdarbības sekām, ir nodarījums.

Noziedzīgas rīcības būtības skaidrojumam svarīgi izprast šīs rīcības sākuma un beigu brīdi. Krimināltiesībās bieži tiek analizēts brīdis, ar kuru noziedzīgs nodarījums tiek uzskatīts par pabeigtu. Gadījumos, kad noziedzīgs nodarījums ir ar formālu sastāvu, varētu šķist, ka noziedzīgās rīcības beigu brīdis sakrīt ar noziedzīga nodarījuma beigu brīdi. Tomēr krimināltiesībās ar pabeigto noziedzīgo nodarījumu saprot nodarījumu, kas ir šķērsojis nepabeigta noziedzīga nodarījuma stadijas, un šis brīdis var arī nesakrist ar faktiski turpināto vai ilgstošo noziedzīgo rīcību.

Saistībā ar noziedzīgas rīcības sākuma un beigu brīdi jāmin Krimināllikuma 56. panta trešajā daļā izmantotais jēdziens “noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdis”. Proti, minētā norma paredz, kad tiek pārtraukts kriminālatbildības noilgums, norādot: ja persona izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, tad noilguma laiku, kas paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža. Komentējot šo brīdi, teorijā tiek norādīts: “Par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu atzīstama diena, kad izdarīta noziedzīga darbība vai pieļauta bezdarbība. Atsevišķa turpināta noziedzīga nodarījuma gadījumā tā izdarīšanas diena būs diena, kad izdarīta pēdējā ar vainīgā vienotu nodomu aptverta savstarpēji saistīta tāda pati noziedzīga darbība, kas vērsta uz vienotu mērķi, bet atsevišķa ilgstoša noziedzīga nodarījuma gadījumā – diena, kad vainīgā persona izdarījusi nodarījumu

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

(darbību vai bezdarbību), piemēram, bēgusi no ieslodzījuma vietas neatkarīgi no tā, kad šis noziedzīgais stāvoklis beigsies” [4, 244]. No sniegtā skaidrojuma likumsakarīgi rodas jautājums, kas ir noziedzīgs stāvoklis? Pēc autora domām, bezdarbības gadījumā jēdziens “noziedzīgs stāvoklis” sakrīt ar noziedzīgo rīcību.

Jāmin, ka ilgstošam likumpārkāpumam uzmanība ir pievērsta arī administratīvās atbildības pilnveides kontekstā. Likumprojekta “Administratīvo pārkāpumu procesa likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) tiek norādīts, ka praktiska rakstura problēma ir iestāžu tālākās rīcības iespējas gadījumos, kad persona pat pēc soda piemērošanas nepārtrauc ilgstošu pārkāpumu. Daudzos gadījumos pārkāpuma turpināšana ne tikai norāda uz personas nihilistisku attieksmi pret likumu, bet arī ir sabiedriski kaitīga un bīstama. Tomēr likums šobrīd skaidri nenosaka, kādas ir iestādes iespējas šādu personu sodīt atkārtoti par administratīvā pārkāpuma turpināšanu. Ņemot vērā minēto, likumprojekts paredz iespēju atkārtoti administratīvi sodīt ilgstoša administratīvā pārkāpuma gadījumā. Tas paredz, ka personu var atkārtoti sodīt, ja tā nepilda savu tiesisko pienākumu – nepārtrauc administratīvo pārkāpumu. Lai personai tiktu piemērota atkārtota administratīvā sodīšana ilgstoša administratīvā pārkāpuma gadījumā, ir šādi pamatkritēriji: 1) sākotnējā soda piemērošana, 2) personas informatīva brīdināšana par pienākumu pārtraukt (novērst) pārkāpumu saprātīgā laikā, 3) personas bezdarbība, kas izpaužas kā ar likumu noteiktā pienākuma neizpilde [12].

Ņemot vērā administratīvās atbildības pilnveides procesā izdarītos secinājumus, būtu jāpakļauj izvērtēšanai, vai par ilgstoša noziedzīga nodarījuma beigu brīdi nevajadzētu atzīt faktisko noziedzīga nodarījuma pārtraukšanas laiku, respektīvi, brīdi, kad personas rīcībā nav noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmju.

Arī jautājums par noziedzīgas rīcības sākuma brīdi nav viegli atbildams. Krimināllikuma 16. panta pirmajā daļā norādīts, ka labprātīga atteikšanās no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas ir personas uzsāktā noziedzīgā nodarījuma pilnīga pārtraukšana pēc šīs personas gribas, tai apzinoties, ka pastāv iespēja noziedzīgo nodarījumu izdarīt līdz galam. No minētās normas izriet, ka gatavošanas un mēģinājuma stadijā noziedzīgais nodarījums ir jau uzsākts. Tajā pašā laikā Krimināllikuma 20. panta devītajā daļā noteikts, ka organizētāja un uzskūditāja labprātīga atteikšanās no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas līdz galam uzskatāma par tādu tikai tajos gadījumos, kad viņi savlaicīgi darījuši visu iespējamo, lai novērstu ar viņu līdzdalību iecerētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, un šis nodarījums nav izdarīts. Normas turpinājumā norādīts, ka atbalstītājs nav saucams pie kriminālatbildības, ja viņš līdz noziedzīgā nodarījuma uzsākšanai labprātīgi atteicies sniegt apsolīto palīdzību.

Kā redzams, uz līdzdalībniekiem labprātīgās atteikšanās institūts attiecas līdz brīdim, kad noziedzīgs nodarījums vēl nav uzsākts, savukārt uz noziedzīga nodarījuma izdarītāju labprātīgās atteikšanās institūts darbojas pēc noziedzīga nodarījuma uzsākšanas.

Redzot Krimināllikuma 16. panta pirmās daļas formulējumu, kurā ar uzsāktu noziedzīgo nodarījumu tiek apzīmēta arī gatavošanās noziedzīgam nodarījumam,

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

kā arī, redzot Krimināllikuma 20. panta devītās daļas formulējumu, kurā lietots jēdziens “līdz noziedzīga nodarījuma uzsākšanai”, ir ļoti sarežģīti atrisināt situāciju, kurā atbalstītājs ar izdarītāju labprātīgi atsakās no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas tā gatavošanas stadijā.

Apzinoties, ka rakstā nav sniegtas atbildes uz visiem jautājumiem, kas saistīti ar noziedzīgu rīcību apzīmējošo jēdzienu interpretāciju, autors nobeigumā citē normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā norādīto: “Lai termins pēc iespējas precīzāk izteiktu jēdzienu, tā izvēlē vai darināšanā ievēro šādas galvenās prasības: sistēmiskumu, viennozīmīgumu, nozīmes precizitāti un formas īsumu, sinonīmu nevēlamību, neatkarību no konteksta, emocionālo neitralitāti” [9, 24]. Kā redzams no rakstā sniegtajiem piemēriem, izņemot emocionālo neitralitāti, pārējās prasības Krimināllikuma teksta radīšanā nav pilnībā ievērotas.

Problems of Interpretation of Criminal Activity and Related Notions in the Criminal Law

Abstract

Numerous non-consequences are evident in using notions designating criminal activity in the criminal law. If several notions reflecting criminal activity or passivity, which most often mention activity or non-activity, exist, a lawmaker is not always able to select the notion, which would be most suitable.

Covering the topic, the author concludes that legal norms of the criminal law should be improved, observing the following requirements: consistency, non-ambiguity, exact meanings and laconic forms, undesirable synonyms, context independence, emotional neutrality.

Keywords: Criminal Law, Criminal Activity, the interpretation of legal norms.

Literatūra

1. Baumanis, J. Ieskats krimināltiesību normu interpretācijas problemātikā. *Jurista Vārds*. 01.09.2015., Nr. 34 (886).
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions towards an EU criminal policy: Ensuring the effective implementation of EU policies through criminal law. Brussels, 20.09.2011 COM(2011) 573 final. Iegūts no: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/act_en.pdf
3. Krastiņš, U. Darbības un bezdarbības izpratne krimināltiesībās. *Jurista Vārds*. 21.04.2015., Nr. 16 (868).
4. Krastiņš, U., Liholaja, V. *Krimināllikuma komentāri*. Pirmā daļa (I–VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015.

Jānis Baumanis. Noziedzīgās rīcības un ar to saistīto jēdzienu interpretācijas problemātika krimināltiesībās

5. Krastiņš, U., Liholaja, V. *Krimināllikuma komentāri*. Otrā daļa (IX–XVII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
6. Krastiņš, U., Liholaja, V., Hamkova, D. *Krimināllikuma komentāri*. Trešā daļa (XVII–XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
7. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
8. Krastiņš, U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. *Jurista Vārds*. 12.06.2012., Nr. 24 (723).
9. Krūmiņa, V., Skujiņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga: Valsts kanceleja, 2002.
10. *Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca*. E. Grinberga, O. Kalnciems, G. Lukstiņš, J. Ozols, A. Pārupe, E. Rauhvagers. Trešais papildinātais un pārstrādātais izdevums. Rīga: Avots, 2002.
11. *Latviešu valodas vārdnīca*. 30 000 pamatvārdu un to skaidrojumi. Atb. red. D. Guļevska. Rīga: Avots, 2006.
12. *Likumprojekta "Administratīvo pārkāpumu procesa likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)*. Iegūts no: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/C09FFF1B23A17044C2257CDF0023B6DA?OpenDocument#b#a>
13. Mežulis, D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Jumava, 1997.
14. 1933. gada 24. aprīļa Sodlu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga, 1934. Iegūts no: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1283>